
OCENE IN POROČILA

Senahid Halilović in Amra Halilović: *Bosansko-slovenski rječnik/Bosansko-slovenski slovar*. Sarajevo: Slavistički komite; Ljubljana: Kulturno-izobraževalni center Averroes, 2014. 784 str.

Bosansko-slovenski rječnik je prvi dvojezični bosansko-slovenski slovar, po besedah Ele Porić, tehnične urednice slovarja in koordinatorice projekta, namreč »slovarja, ki bi povezoval bosanski in slovenski jezik, doslej ni bilo« (M. Ipavec, V jeziku se izražajo posebnosti kulture, *Primorske novice*, 17. 10. 2014: <<http://www.primorske.si/Novice/Kultura/V-jeziku-se-izrazajo-posebnosti-kulture>>). V *Uvodnih pojasnilih* slovarja izvemo, da »je namenjen široki šolski, kulturni in univerzitetni javnosti« (VII), v zvezi z gradivom pa v *Primorskih novicah*, da »so za izhodišče vzeli Slovar bosanskega jezika, ki je izšel leta 2010«. Drugačen podatek o gradivu najdemo v *Uvodnih pojasnilih*, in sicer naj bi bil »o/snova za ta slovar *Bosanski rječnik* prof. Senahida Halilovića, ki ga je v slovenščino prevedla univ. dipl. slovenistka Amra Halilović« (VII). Slovarja s takim naslovom nisem našla, zato sklepam, da gre za napako pri navedbi naslova. O obsegu najdemo podatek, da je v slovarju »opisanih več kot 25.000 pomenov najpogostejših besed ter tudi kar nekaj tisoč frazeoloških zvez in pregovorov« (VII).

Pri urejanju sta avtorja Senahid Halilović in Amra Halilović upoštevala »nekatera leksikografska izhodišča« izvirnega *Rječnika bosanskoga jezika* (v nadaljevanju *RBJ*), pri čemer so v dvojezičnem slovarju

predstavljena »le tista, ki so najpomembnejša in delno prilagojena za dvojezični slovar« (VII). Ker je slovar namenjen tudi univerzitetni javnosti, zahtevnejši uporabnik pogreša več leksikografskih informacij. Ni namreč verjetno, da bo pred sabo imel še enojezični bosanski slovar in v njem na primer preveril, da so z nadpisano številko pri geslu označeni homonimi, npr. *kosa*¹ 'las, lasje', *kosa*² 'strmina', *kosa*³ 'kosa', pogrešal pa bo tudi razlago uporabljenih kvalifikatorjev, npr. *pog.*, *žarg.*, *ekspr.*

Pregled naključnih gesel pokaže, da je zaradi manjšega obsega dvojezičnega slovarja – *RBJ* zajema okrog 60.000 enot (*Uvod*, V) – veliko gesel izpuščenih, zato v *Uvodnih pojasnilih* dvojezičnega slovarja pogrešam merila, po katerih so bila gesla izločena ali izbrana. Pojasnilo o izbiri »najpogostejših besed« (VII) je namreč premalo natančno, kajti za delo so bili gotovo oblikovani bolj natančni kriteriji. Pregled dela gesel pokaže, da ni gesla, ki je v *RBJ* označeno s kvalifikatorjem *familijarno*, npr. *aba*¹ s sinonimno razlago 'oče'; iz samostalnika izpeljanih vrstnih pridevnikov, npr. *abadžijski*, *abdominalan*; samostalnikov *abahija*, *Abasidi*, *abažur*; vulgarizmov za poimenovanje delov telesa, npr. *kurac*, *pizda*, *dupe*, *guzica*. V primerih manjkajočih iz samostalnikov izpeljanih pridevnikov manjkajo tudi nekatere stalne

besedne zveze, npr. *abdominalno disanje*. Za slovenskega uporabnika je koristna informacija, da so po zgledu bosanskega slovarja v *Bosansko-slovenskem rječniku* navedena tudi nekatera zemljepisna lastna imena, npr. imena držav kot *Slovenija, Australija, Austrija*; imena mest kot *Beč, Bratislava, Mostar*; imena rek kot *Neretva*; imena prebivalcev kot *Australac, Australka*; osebna lastna imena kot *Allah, Adem*. V zvezi z zapisom lastnih imen avtorja zapišeta (VIII): »Poenoteno je tudi zapisovanje arabskih in slovenskih lastnih in občnih imen; pri tem je na prvem mestu ime zapisano v izvorniku, na drugem pa v slovenskem prevodu. Besedi ločuje členek tudi, pisan poševno v velikosti 8 pik.« V uvodu je pomen kvalifikatorja *tudi* razložen samo v razmerju izvornik – prevod, opozarjam pa na to, da dobimo z rabo členka *tudi* pred slovenskimi lastnimi imeni za slovenski knjižni jezik neobičajna razmerja, npr.: *Kuran* tudi *Koran*, *Muhammed* tudi *Mohamed*, *Allah* tudi *Alah*, *Adem* tudi *Adam*. Enaka zaporedja zapisov najdemo tudi v slovenskem pojasnjevalnem delu, npr. *Indžil* je »ena izmed štirih svetih knjig pri muslimanih, razodeta je bila Isau tudi Jezusu«, *Isa* je »v Kur'anu tudi Koranu Isa tudi Jezus«, *Maslinska gora* je »Oljčna gora [gora, kamor je Isa tudi Jezus odšel po zadnji večerji]« (pri prevodu *Maslinska gora* kot *Oljčna gora* gre za napako, prevod po *Svetem pismu* je *Oljska gora*).

V zvezi z lastnimi imeni dodajam še, da ob lastnoimenskih geslih v bosanskem jeziku najdemo tudi kazalko *glej* (*gl.*), ki »nima navedbe prevodne ustreznice, temveč samo sopomensko izvorno besedo« (VIII), kaže pa na »manj rabljeni sopomenski izraz, ki nima oblikovanega celotnega slovarskega sestavka« (VII). Kazalko najdemo npr. pri geslih *Adam* gl. *Adem*, *Isus* gl. *Isa*, medtem ko sta v *RBJ* imeni *Adam* in *Isus* označeni s kvalifikatorjem *biblijski*, *Adem* in *Isa* pa *kur'anski*, vsa imena pa imajo na vseh mestih polne razlage. Pri teh geslih gre po *RBJ* za

primere z različnimi kvalifikatorji, v *Bosansko-slovenskem rječniku* pa sta *kur'anska* *Adem* in *Isa* brez kvalifikatorja, *biblijska* *Adam* in *Isus* pa s kazalko *glej* manj rabljena in z napatitvijo na dvojnico. Ker gre za različni uvrstitvi gesel v bosanski jezik, pogrešam pojasnilo spremembe pri označevanju.

Razlike pri rabi kvalifikatorjev opazimo tudi pri drugih geslih, npr. kvalifikator *narečno* v *Bosansko-slovenskem rječniku* pri geslih iz nemščine, ki so v *RBJ* brez kvalifikatorja, npr. *heklati, šolja, špica*. Poleg dodanih kvalifikatorjev najdemo tudi primere, pri katerih kvalifikator iz *RBJ* ni ohranjen, npr. *razg.* za *razgovorno* (slovensko *pogovorno*) pri geslu *tur*. Ker je označevanje s kvalifikatorji povezano z merili slovaropiscev, o njih za meni tuji jezik bosanščino težko sodim, pri geslu *tur* pa opozarjam na slovenski del prevoda tretjega pomena z vulgarizmom *rit*, ki se ponovi tudi v prevodih dveh frazemov: »dobiti po ~u 1. dobiti po riti [biti tepen] 2. doživeti neuspeh; (dati) nogom u ~ brcniti koga v rit [odsloviti, odpustiti koga]«. Opozarjam na to, da so v slovenskem knjižnem jeziku frazemi s sestavino *rit* označeni kot vulgarni ali nekultivirani. Dvojezični slovar tega podatka ne navaja, zato so taki prevodi nepopolni.

»Usmerjevalka prim. se uporablja predvsem za izpeljanke ženskega spola in izpeljane dovršne oziroma nedovršne glagole, zato je tedaj naveden primer prevodne ustreznice« (VIII). Drugače kot v *RBJ*, v katerem imamo za poimenovanje oseb kot samostojna gesla samo poimenovanja za moški spol, ženske oblike pa so navedene v oklepaju v zaglavju, sta se avtorja *Bosansko-slovenskega rječnika* odločila za samostojno obravnavo ženskih in moških poimenovanj, kar je z izjemo *Slovenskega pravopisa* 2001 tudi slovenska slovaropisna praksa. Geslo *abonentkinja* z dvojnično obliko *abonentica* ima prevoda 'abonentka, naročnica' in oznako *prim.* pred

moško obliko *abonent*. Pri večpomenskih geslih, kot je *adolescentka*, sta pri ženskem poimenovanju navedena prevoda 'adolescentka, mladostnica', pri moškem pa tudi pomenska razlaga v pokončnicah [kdor je v obdobju med puberteto in zrelostjo] in preneseni pomen 'nezrela oseba'. Tak način obravnave ženskih poimenovanj najdemo pri večini primerov, tudi pri primerih vzporednih tvorb kot *bolesnica* in *bolesnik*. Izjema tako v eno- kot v dvojezičnem slovarju sta pogovorni besedi *raspuštenik* in *raspuštenica*, ki sta v *RBJ* obravnavani kot samostojni gesli, v *Bosansko-slovenskem rječniku* pa brez usmerjevalke *primerjaj* in s pomensko razlago v pokončnicah ter navedbo večpomenskosti na obeh mestih.

Označevanje jezikovnih posebnosti v slovarju dveh jezikov je zelo zahtevna naloga in v *Bosansko-slovenskem rječniku* so število kvalifikatorjev za označevanje jezikovnih posebnosti zelo omejili, krajšave s slovenskimi razvezavami pa navedli na IX. strani *Uvodnih pojasnil*. Za dvojezični slovar je nenavadno, da so krajšave in njihovi prevodi samo v ciljnem jeziku, saj uporabnik z bosanskim maternim jezikom slovenskih krajšav ob bosanskih geslih verjetno ne bo razumel, npr. ob geslu *bajati* je slovenska krajšava *nedov*, ki je v uvodu razvezana kot nedovršni glagol. Razlogov za tako odločitev ne poznam, dejstvo, da slovar ne navaja niti bosanskih prevodov za uporabljene slovenske krajšave, pa po mojem mnenju omejuje njegovo uporabnost in razumljivost.

Največ krajšav v *Bosansko-slovenskem rječniku* je slovničnih kvalifikatorjev, npr. *dov* za dovršne, *nedov* za nedovršne glagole, *štev* za števnik, *ž*, *s* in *m* za moški, srednji in ženski spol, *zaim* za zaimek, *predl* za predlog. Poleg slovničnih imamo v slovarju stilno-plastne kvalifikatorje, npr. *pog* za pogovorno, *žarg* za žargonsko, in ekspresivne

kvalifikatorje, npr. *slabš* za slabšalno, *ekspr* za ekspresivno, *vulg* za vulgarno, *evfem* za evfemistično.

V uvodnem delu dvojezičnega slovarja so na strani IX navedene še naslednje krajšave: *im* za imenovalnik, *daj* za dajalnik, *or* za orodnik, *rod* za roditelj, *tož* za tožilnik, *dv* za dvojino, *m*, *ž*, *s* za samostalnik moškega, ženskega, srednjega spola, *nižje pog* za nižje pogovorno, *oz* za oziroma, *poseb* za posebljeno, *sam* za samostalniško rabo in *vel* za velelnik, vendar pa v slovarskem delu gesel s temi krajšavami ne najdemo. Predvidevam, da so bili ti kvalifikatorji v slovarju načrtovani, kasneje pa izločeni, zato bi jih morala avtorja izločiti tudi iz *Uvodnih pojasnil*.

S krajšavo *ed* za ednino in *mn* za množino pred slovenskim prevodom so označeni samo edninski in samo množinski samostalniki, npr. samo edninski: *dob*, *kič*, *keš* (pri *kešu* je v slovarju napaka, saj v zaglavju najdemo tako krajšavo za ednino kot množino: »keš -a m. ed. mn. gotovina«; poleg tega pa ima v *RBJ* geslo kvalifikator *razg* za pogovorno); samo množinski samostalniki so npr. *kliješta*, *kola*, *reptili*.

Do uporabnika prijazne so pomenske razlage v pokončnicah (!), ki so dodane slovenskemu prevodu, npr. geslo *abdest* ima pomensko razlago [obredno umivanje pri muslimanih, navadno pred molitvijo], geslo *aceton* pa [brezbarvna, vnetljiva tekočina, ki topi smole in masti, odstranjevalec laka za nohte]. V *Uvodnih pojasnilih* izvemo, da je razlaga »bodisi prevod pomenske razlage v *Bosanskom rječniku* bodisi je povzeta po *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, ko gre za pomensko povsem prekrivno razlago« (VII). To potrjujeta tudi izbrana primera, saj gre pri geslu *abdest* za prevod razlage iz *RBJ*, pri geslu *aceton* pa za dopolnjeno razlago iz *Slovarja slovenskega knjižnega jezika*.

Pomenske razlage v pokončnicah so uporabljene tudi pri navajanju frazemov, tako da slovar slovenske frazemske ustreznice ustrezno loči od razlage pomena, npr.: frazem pri geslu *svijet* »oprostiti se/rastati se s ovim ~om/od ovog ~a evfem. iti na drugi svet |umreti|«. Tako zapisan prevod frazema uporabniku ločeno poda dve informaciji – o slovenski ustreznici in pomenu frazema. To pomeni, da uporabnik dobi celostno informacijo in mu pomena ni treba iskati v enojezičnem slovenskem in/ali bosanskem slovarju. Pri dveh jezikih iz iste jezikovne družine, kot je to v primeru bosanščine in slovenščine, je to dobro premišljena in za uporabnika koristna rešitev.

Bosansko-slovenski rječnik je nastajal »dobra tri leta« <http://www.primorske.si/Novice/Kultura/V-jeziku-se-izrazajo-posebnosti-kulture>, kar je za pripravo geslovnika, kvalifikatorjev in prevodov malo časa.

Pomanjkanje časa se kaže v *Uvodnih pojasnilih*, v katerih bo zahtevnejši uporabnik pogrešal bolj natančne informacije o izbiri gesel, kvalifikatorjih in o obravnavanih geslih. Kakovost slovarja vidim v preglednem navajanju geselskih člankov, natančnem navajanju pomenov gesel in v pomenskih pojasnilih, ki dopolnjujejo enobesedna gesla in frazeme.

Naj sklenem, da bo kljub v oceni navedenim pomanjkljivostim slovar uporaben pri delu v šoli, pri študiju ali pri prevajanju, ter opozorim na to, da so možnosti za označevanje gesel v dvojezičnih slovarjih omejene in nezadostne, zato je za uporabnika pomembno, da so krajšave in kvalifikatorji v slovarju natančno pojasnjeni.

Saška Štumberger
Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
saska.stumberger@guest.arnes.si

Ob izidu antologije Alojza Gradnika *Eros-Thanatos* (spremna beseda, izbor, prevod in ur. Fedora Ferluga - Petronio), Trst: Založba tržaškega tiska – Editoriale stampa triestina, 2013. 173 str.

Jeseni 2013 je izšla pri Založbi tržaškega tiska – Editoriale stampa triestina (ZTT – EST) dvojezična slovensko-italijanska antologija pesnika Goriških brd Alojza Gradnika pod naslovom *Alojz Gradnik. Eros-Thanatos*. Misel, da bi izdala antologijo Gradnikovih pesmi v italijanskem prevodu, me je spremljala že dolga leta, pravzaprav od poletja leta 1981, ko so me poklicali v maturitetno komisijo za slovenščino na Liceju F. Prešerna s slovenskim učnim jezikom v Trstu. Takrat je ena izmed dijakinj predstavila referat o Gradnikovi ljubezenski poeziji in Gradnik se mi je razkril v čisto novi luči s svojo intenzivno erotično poezijo, v kateri se neprestano prepletata ljubezen in smrt.

V šolskih klopek smo seveda brali Gradnika, vendar smo se takrat omejili na njegovo pokrajinsko liriko, predvsem na sliko njegove rodne Medane v eni izmed njegovih najbolj znanih pesmi *V tujini*, pa tudi na kak sonet iz *Tolminskega punta*. Njegova ljubezenska poezija pa me je tako prevzela, da sem leto kasneje napisala članek o Gradniku, pesniku ljubezni in smrti, in ga po siloviti izpovedni moči primerjala z redkimi pesniki iz klasične književnosti, kot so Sapfo, Katul in Properc.¹ Kasneje sem spoznala tudi filozofsko,

¹ Fedora Ferluga - Petronio, 1982/83: Alojz Gradnik in antična lirika, *Jezik in slovstvo* 28/6, 169–179.